

Délszlávok – nélkülük sokkal szegényebbek lennénk

1. Bevezetés

Dolgozatomban röviden olyan délszláv vagy délszláv eredetű, történelmi személyek életét és munkásságát mutatom be, akik a magyarság nemzeti függetlenségének, nyelvének, irodalmának, kultúrájának a meghatározói voltak. Bízom abban, hogy írásom nemcsak feleleveníti a jól ismerteket, hanem a maga szerénységével is képes hozzájárulni sokszínű múltunk jobb megértéséhez, valamint jelenünk formálásához. A bemutatott délszláv személyekből nem szeretnék magyar hősokeket teremteni, hanem nemzeti hősokeket, akiknek a magyar nemzet örökös tisztelettel tartozik.

2. Délszláv eredetű magyar történelmi személyek

A dolgozatban olyan délszláv eredetű történelmi személyek szerepelnek, akik az átlagos magyar ember történelmi tudatában ott vannak mint magyar hősokek, irodalmárok, kulturális vagy társadalmi személyek. Az ilyen tudat kialakulása minden bizonnyal nem hamis magyarkodás, hanem a példaként felsorolt emberek tetteinek, viselkedésének és nyugodtan mondhatjuk azt is, hogy hazaszeretetének a következménye. Érdemesnek tartom a példaként választottakat olyan személlyel kezdeni, akiről talán minden magyar családban felnövekvő fiatal hallott gyermekkorában, hőstettén lelkesedett, noha a személy történelmi léte még ma is vitatott.

Dugovics Titusz (születési adatai ismeretlenek – Nándorfehérvár, ma Belgrád, 1456. július 21.). Noha Dugovics Titusz történelmünk legismertebb alakjai közé tartozik, nándorfehérvári hőstettén kívül jóformán semmit sem tudunk róla. A várvédők soraiban harcoló vitéz mivel nem bírta el a törökkel, hogy a lófarkas-félfoldas zászló ne kerüljön fel a várfokára magával rántotta az ellenséges katonát a mély-

* Dr. Kiss Ernő, nyugalmazott egyetemi tanár, Újvidéki Egyetem, Technológiai Kar, Újvidék

be. Ezzel megakadályozta, hogy az ostromlók a török zászló láttán fellelkesedjenek, és bevegység a várat. A hőstettéről a kortárs történetíró, Antonio Bonfini számol be, de a hős nevét nem említette. A történészek szerint a leírt hőstett nem valós esemény, hanem vándorlegenda. Mégis a magyar emberek szívében Dugovics Titusz alakja tovább él, mint a hősi önfeláldozás és hazaszeretet egyik legismertebb szimbóluma.¹

1. kép: Dugovics Titusz – Wagner Sándor festménye.²

Most pedig jöjjenek a horvát származású Zrínyiek. Nevüket és tetteiket minden magyar ember ismeri. Irántuk való tiszteletünk és szeretetünk sem vitás.

Zrínyi IV. Miklós gróf (horvátul: *Nikola Šubić Zrinski*, Zriny, 1508 körül – Szigetvár, 1566. szeptember 7.). Horvát-szlavón-dalmát bán. A magyarság mint szigetvári hősről emlékezik meg. Zrínyi IV. Miklós a hadvezér és költő Zrínyi VII. Miklós dédapja volt. Zrínyi IV. Miklós 1566-ban Szigetvárt hősiezen védte Fenséges Szulejmán szultán ötvenezer fős serege ellen csaknem egy hónapon át. Mikor a vár védelme kilátástalanná vált maradék seregével a belső várba vonult. Ekkor sem adta fel a várat, hanem katonái élén szeptember 7-én kitört,

¹ Szócs T. (2012): Nándorfehérvár hőse: Dugovics Titusz. *Korunk* 23. sz. 13–20.

² https://hu.wikipedia.org/wiki/Wagner_Sándor#/media/Fájl:Dugovics.jpg (A letöltés dátuma: 2021. 2. 27.)

és hősi halált halt.³

2. kép: Zrínyi Miklós kirohanása. Székely Bertalan festménye.⁴

Zrínyi VII. Miklós, gróf (horvátul: *Nikola Zrinski*, Csáktornya, horvátul Čakovec, 1620. május 3. – Zrínyifalva/Kursanecz, horvátul Kuršanec, 1664. november 18.). A szigetvári hős (Zrínyi IV. Miklós) dédunokája volt. Zrínyi VII. Miklós, horvát bán, Zala és Somogy vármegyék örökös főispánja, nagybirtokos főnemes, költő, hadvezér, politikus és hadtudós.⁵ Édesapja Zrínyi György, édesanyja Széchy Magdolna, aki nem sokkal fivére, Zrínyi Péter születése után gyermekágyi lázban meghalt. Édesanyja korai halála valószínű, hogy nagyban hozzájárult ahhoz, hogy Miklós magyar, Péter pedig horvát anyanyelvű lett. Mint hadvezér nagy sikereket ért el az Oszmán Birodalom elleni harcokban. A bécsi udvar, az elért sikerek ellenére, békét kötött a törökökkel. Ezért Zrínyi VII. Miklós bizalma alaposan megrendült a bécsi udvarban. Politikai fellépését a Habsburg-ház ellen megakadályozta váratlan és korai halála. Vadászat alkalmával egy vadkan halálosan megsebesítette. Legfontosabb irodalmi művei: *Mátyás király életéről való elmélkedések*, *Szigeti veszedelem*, *Az török áfium ellen való*

³ VARGA SZ. (2016): *Leónidasz a végvidéken. Zrínyi Miklós (1508–1566)*. Pécs Budapest: Kronosz Kiadó – Magyar Történelmi Társulat.

⁴ https://hu.wikipedia.org/wiki/Fájl:Zrinyi_k.jpg (A letöltés dátuma: 2021. 2. 27.)

⁵ HAUSNER G. (2008): *Zrínyi Miklós és a hadtudományi irodalom Magyarországon a 17. században*. Doktori (PhD) értekezés. Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem. Kossuth Lajos Hadtudományi Kar. Budapest.

orvosság.⁶

3. kép: Zrínyi Miklós a költő halálának korabeli ábrázolása.⁷

Zrínyi IV. Péter gróf (horvátul *Petar Šubić Zrinski*, Verbovec / Vrbovec, Horvátország 1621. június 6. – Bécsújhely / Wiener Neustadt / Bečko Novo Mjesto, ma Ausztria, 1671. április 30.) Édesapja Zrínyi György (1599–1626) horvát bán, édesanyja Széchy Magdolna volt. Zrínyi IV. Péter 1641-ben feleségül vette Frangepán Katalint. Az ifjú pár az ozalji és más váraikban lakott nagy pompával. A Frangepán család hagyományos németellenessége mindkettőjükre nézve végzetessé vált. Magyar viszonylatban érdemes kiemelni, hogy Zrínyi IV. Péter Zrínyi Ilona édesapja és II. Rákóczi Ferenc nagyapja volt. A horvát és a magyar nemesség a Zrínyi fivérek (Miklós és Péter) idejében kiábrándult a Habsburg-ház központosító és a törökök iránti megalkuvó politikájából. Ez vezetett a Wesselényi-Zrínyi-Frangepán összeesküvéshez, ami mind a három főnemesi férfiú számára végzetes lett. Ugyanis Bécsújhelyen 1671. április 30-án a három főnemest lefejezték.⁸ A Zrínyi-kultusz ma is él.⁹

⁶ BENE S. – HAUSNER G. (2007): *A Zrínyiek a magyar és a horvát történelemben*. Budapest: Zrínyi Kiadó.

⁷ (<https://www.magyarhirnap.hu/tudomany/20191209-zrinyi-miklos-titokzatos-halala>) (A letöltés dátuma: 2021. 2. 27.)

⁸ BENE – HAUSNER 2007.

⁹ ZÁGOREC-CSUKA J. (2003): *A Zrínyiek nyomában*. Muravidék Baráti Kör Kulturális Egyesület, Pilisvörösvár.

Frangepán Ferenc Kristóf főnemes (horvátul: *Fran Krsto Frankopan*; Bosiljevo, 1643. március 4. – Bécsújhely, 1671. április 30.), Ogulin kapitánya, a horvát irodalom jeles költője. A Frangepán család óriási birtokokkal rendelkezett Horvátországban. Féltestvére, Frangepán Katalin Zrínyi Péter horvát bán felesége volt. A Wesselényi-Zrínyi-Frangepán összeesküvés áldozata lett, mint fentebb is olvasható.¹⁰

4. kép: Zrínyi és Frangepán a siralomházban. Madarász Viktor festménye.¹¹

Radicsics Gáspár (Károlyi Gáspár / Károli / Caroli / Carolius, eredeti neve Radicsics Gáspár, Nagykároly / Carei, ma Románia 1529 körül – Gönc, 1592. január 3.) Radicsics Gáspár eredeti nevét idővel elvetette és magát szülővárosáról, Carolinak vagy Caroliusnak nevezte el. Szülei a Délvidékről származnak. Valószínű, hogy szerb családból ered, amely a protestáns vallásra tért át. Iskoláit Nagykárolyban kezdte és Brassóban végezte el. 1556-ban a Wittenbergi Egyetemen tanult. Az egyetemi évkönyvében Caspar Carolus Pannonius néven szerepelt. Miután hazatért református lelképásztorként szolgált, később pedig a Tiszáninneni Református Egyházkerület esperese lett. Károlyi Gáspárnak köszönhetjük az első teljes magyar nyelvű Bibliát. A Károlyi-biblia

¹⁰ KURELAC, M. (2001): Petar Zrinski i Fran Krsto Frankopan u okviru Evropskih zbivanja svog vremena. *Radovi Zavoda za znanstveni rad HAZU Varaždin*, 12–13. sz. 9–14.

¹¹ https://hu.wikipedia.org/wiki/Fájl:Madarász_-_Zrínyi_és_Frangepán.jpg (A letöltés dátuma: 2021. 2. 27.)

vagy protestáns gyakorlatban Károli-biblia, vagy vizsolyi biblia, a legrégebb fennmaradt és ma is használt Biblia.¹²

Dugonics András (horvátul *Andrija Dugonić*, Szeged, 1740. október 18. – Szeged, 1818. július 25.) Dugonics András piarista szerzetes, irodalmár és egyetemi tanár volt. Édesapja, a polgári származású Dugonits András (1715–1780) élete folyamán jómódú kereskedővé vált. A kiváló kereskedő 1747 és 1760 között Szeged városának külső tanácsosa volt. Ezután is haláláig városi tanácsos, valamint a szegedi árvák gyámja. 1768 és 1771 között Szeged szabad királyi város kapitánya volt. Anyja, Imre Katalin, korán elhunyt. Dugonics András szülei gondos és alapos neveltetésben részesítették. András olyannyira kiváló előmenetelt tanúsított iskoláiban, hogy magára vonta a szegedi kegyesrendiek figyelmét. Iskoláit 1756-ban elvégezte – szülei ellenkezésének dacára – maga is a piaristák rendébe lépett. A szerzetesi próbaévek után Nagykárolyban bölcseletet (itt ismerkedett meg Isaac Newton tanaival), Nyitrán pedig hittudományt tanult. A Nagyszombati Egyetem elemi mennyiségtan tanszékének királyi oktatója lett. Egyetemi tanárként matematikát, mértant és építészettant tanított, hiába próbált a magyar nyelvi tanszékre jutni. Az első magyar nyelvű matematika tankönyv szerzője volt. Miséspappá szentelése után költészetet és szónoklattan tanított Erdélyben, Medgyesen. A világ-hálón Dugonics Andrásnak 34 műve található meg. A szegedi piarista gimnázium 1924-ben felvette Dugonics András nevét.¹³

¹² SZABÓ A. (2006): *Károlyi Gáspár a gönci prédikátor*. Budapest: Neuman Kht.

¹³ BÍRÓ F. (2013): *A felvilágosodás korának magyar irodalma*. Budapest: Balassi Kiadó.

5. kép: Dugonics András emlékszobra Szegeden.¹⁴

Martinovics Ignác József Domonkos (Pest, 1755. július 20. – Buda, 1795. május 20.) Bölcsélet és a teológia doktora, fizikus, kémikus, politikai kalandor, aki császári titkosügynökből lett a magyar jakobinus mozgalom vezére. Apja, Martinovics Mátyás a 17. század végén Csernojevics Arzén (szerbül *Arsenije Čarnojević*) szerb ortodox pátriárka által Magyarországra telepített egyik albán családból származott. Martinovics Ignác szerzetesként végezte el a budai egyetemet, bölcsészettől és hittudományból doktori fokozatot szerzett, noha a természettudományok érdekelték jobban. Több nyelven kitűnően beszélt, írt és olvasott.¹⁵ A bródi rendházban tanított, majd 1781-ben katonapapnak állt Bukovinába. 1783-ban a lembergi egyetem természettanára lett. Több matematikai és kémiai értekezést írt, dohányvágó és cséplőgépet szerkesztett. Newton matematikai tanításait a „Theoria Generalis ...” (Buda, 1780) című könyvében mutatta be. Politikai téren a polgári átalakulás híve volt. Egységes és titkos szervezetben összehozta a magyar nemesi reformereket és a jakobinus

¹⁴ https://hu.wikipedia.org/wiki/Fájl:Dugonics_András_szobra_Szeged.jpg (A letöltés dátuma: 2021. 2. 27.)

¹⁵ MÁLYUS E. (1926): Martinovics és társai. *Napkelet*, VI. sz. 489–506.

eszmék híveit, hogy e szervezet irányításával a magyar királyság független köztársasággá alakuljon át. A királyi hatalom értesült a mozgalomról, és a mozgalom négy vezető emberét felségstílingésért és hazaárulásért halálra ítélte.¹⁶

6. kép: Martinovics Ignác szászvári apát. Festmény akvarell.¹⁷

Damjanich János (szerbül *Jovan Damjanić*, Staza, ma Horvátország, 1804. december 8. – Arad, ma Románia, 1849. október 6.) Damjanich János honvéd vezérőrnagy volt, aki soha nem szenvedett vereséget a harcmezőn. Minden ütközetet és csatát megnyert. Bár nem mindegyik csatának volt a főparancsnoka, de mindegyik győzelemben oroszlanrészt vállalt. Ilyen katonából lett a császári és királyi hadsereg szerb származású tisztjéből az 1848–49-es magyar forradalom és szabadságharc egyik legkiválóbb tábornoka. Vezetett zászlóaljkat, de egész hadsereget is. A szabadságharc számos szép győzelme (tápióbicskei ütközet, isaszegi és váci csaták) köthető a nevéhez. A csatamezőkön reménytelen helyzetből is tudott felülkerekedni. A nyári hadjárat előtt balesetet szenvedett, lábát törte. Katonai szakértelme betegsége miatt nagyon hiányzott a tisztikarból. Az aradi katonai bíróság kötél általi halálra ítélte. Az aradi várban 1849. október 6-án kivégezték. Így lett Damjanich János az aradi vértanúk egyike. Utolsó

¹⁶ MÁLYUS 1926.

¹⁷ https://hu.wikipedia.org/wiki/Martinovics_Ignác (A letöltés dátuma: 2021. 2. 27.)

előttiként került rá sor, a kötél általi halálra szánt kilenc vértanú közt. Legendássá vált végső szavai: „*Azt gondoltam én leszek az utolsó, mert a csatában mindig az első voltam. Szegény Emília! Éljen a haza!*”.¹⁸

7. kép: Szolnoki Damjanich-emlékmű.¹⁹

Knezić Károly (horvátul *Karlo Knezić*, magyarosan Knézitsként vagy Knézichként említik, ami más szláv családnevek esetében is szokásos volt akkoriban, Nagygyordonya / Veliki Grđevac, Horvátország, 1808. szeptember 6. – Arad, ma Románia 1849. október 6.) honvéd vezérőrnagy, az aradi vértanúk egyike. Édesapja, Knezić Fülöp horvát származású, de osztrák szolgálatban álló határőrtsízt volt, édesanyja, Benkő Borbála magyar volt, aki rokonságban állt a híres Latas Mihállyal, az osztrák hadseregből később megszökött tiszttel, aki Omer pasa néven török hadvezér lett. Knezić Károly a katonaiskolát Grazban végezte el. Fiatalkori pályafutásáról keveset tudunk. Az 1840-es évek elején helyezhették át Egerbe, 1842. július 14-én eljegyezte Kapitány Mihály egri szenátor Katalin nevű leányát. Főszázadosná 1844-ben léptették elő. Az 1848-as márciusi események után szolgálatát felajánlotta a magyar hadseregnek. Zászlóaljával részt vett a szlovák nemzeti mozgalom elfojtásában, valamint a szerbek elleni hadjáratban.

¹⁸ KATONA T. (2001): *Az aradi vértanúk*. Budapest: Neuman Kht.

¹⁹ <https://www.kozterkep.hu/11865/damjanich-emlekmu> (A letöltés dátuma: 2021. 2. 27.)

Damjanich János lábtörése után vezérőrnaggyá és a harmadik hadtest főparancsnokává nevezték ki. A forradalom bukása után Aradon kötél általi halálra ítélték.²⁰

8. kép: Knézych Károly mellszobra Budapesten.²¹

Táncsics Mihály (horvátul *Mihajlo Stančić*, Ácsteszer, 1799. április 21. – Budapest, 1884. június 28.). Gyakran használt névalakja szerint Stancsics Mihál magyar író, publicista, az első szocialista politikusok egyike. Írói álneve Andorlaki Máté. Horvát származású édesapja jobbágycsaládban született. Édesanyja szlovák eredetű volt. A takács mesterséget Bakonyszombathelyen tanulta ki, Budán pedig tanítóképzőt végzett. Jogi tanulmányait nem fejezte be, érdeklődése később az irodalom és a magyar nyelvészet felé fordult. Tankönyvei számos kiadást értek meg.²² A világhálón 56 művének a címe található

²⁰ HERMANN R. (2000): *Iskolai emléknepok - Október 6.* Nyíregyháza: Color Pack Nyomdaipari Rt.

²¹ https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Knézych_Károly_Bust_in_Budapest_District_XIV_from_Frigyes_Janzer.jpg (A letöltés dátuma: 2021. 2. 27.)

²² GERENCSÉR M. (1975): *Igy élt Táncsics Mihály.* Bratislava–Budapest: Madách Kiadó–Móra Kiadó.

meg. 1836-ban a Külső-Józsefvárosban telepedett le. Ott ismerkedett meg a reformszellemű pesti fiatalokkal, akik figyelmét a politika felé irányították. Utópista szocialista nézetei Táncsicsot mind jobban a szélsőbaloldal soraiba sodorták.

9. kép: Táncsics Mihály szobra Orosházán.²³

3. Következtetések

Dolgozatomban röviden olyan délszláv vagy délszláv eredetű, történelmi személyek életét és munkásságát mutatom be, akik a magyarság nemzeti függetlenségének, nyelvének, irodalmának, kultúrájának a meghatározói voltak. Bízom abban, hogy írásom nemcsak feleleveníti a jól ismerteket, hanem a maga szerénységével is képes hozzájárulni sokszínű múltunk jobb megértéséhez, valamint jelenünk formálásához. A dolgozatban bemutatott délszláv személyekből nem szeretnék magyar hősokeket teremteni, hanem nemzeti hősokeket, akiknek a magyar nemzet örökös tisztelettel tartozik.

Befejezésül találónak tartom Szent István intelmeiből idézni: „Nam unius linguae uniusque moris regnum inbecille et fragile est.” / „Az egy nyelvű és egy szokású ország gyenge és esendő”. A szabadság

²³ <https://www.oroshaza.hu/varosunk/muzeumok/muemlekek-nevezetessegek/tancsics-mihaly-teljes-alakos-allo-szobor/> (A letöltés dátuma: 2021. 2. 27.)

és nemzeti függetlenség eszméje egyformán jelen volt a magyar anyanyelvű Zrínyi Miklósban és fivérében is, a horvát anyanyelvű Zrínyi Péterben. Az ország erejét és stabilitását nem az egynyelvűség szavatolja, hanem a sokszínű lakosságának az egysége.

Felhasznált irodalom:

- BENE S. – HAUSNER G. (2007): *A Zrínyiek a magyar és a horvát történelmében*. Budapest: Zrínyi Kiadó.
- BÍRÓ F. (2013): *A felvilágosodás korának magyar irodalma*. Budapest: Balassi Kiadó.
- GERENCSÉR M. (1975): *Igy élt Táncsics Mihály*. Bratislava–Budapest: Madách Kiadó–Móra Kiadó.
- HAUSNER G. (2008): *Zrínyi Miklós és a hadtudományi irodalom Magyarországon a 17. században*. Doktori (PhD) értekezés. Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem. Kossuth Lajos Hadtudományi Kar. Budapest.
- HERMANN R. (2000): *Iskolai emléknepok - Október 6*. Nyíregyháza: Color Pack Nyomdaipari Rt.
- KATONA T. (2001): *Az aradi vértanúk*. Budapest: Neuman Kht.
- KURELAC, M. (2001): Petar Zrinski i Fran Krsto Frankopan u okviru Europskih zbivanja svog vremena. *Radovi Zavoda za znanstveni rad HAZU Varaždin*, 12–13. sz. 9–14.
- MÁLYUS E. (1926): Martinovics és társai. *Napkelet*, VI. sz. 489–506.
- SZABÓ A. (2006): *Károlyi Gáspár a gönci prédikátor*. Budapest: Neuman Kht.
- SZŐCS T. (2012): Nándorfehérvár hőse: Dugovics Títusz. *Korunk* 23. sz. 13–20.
- VARGA SZ. (2016): *Leónidasz a végvidéken. Zrínyi Miklós (1508–1566)*. Pécs Budapest: Kronosz Kiadó – Magyar Történelmi Társulat.
- ZÁGOREC-CSUKA J. (2003): *A Zrínyiek nyomában*. Muravidék Baráti Kör Kulturális Egyesület, Pilisvörösvár.